

RAMIRO GUERRA Y SÁNCHEZ
(1888 – 1970)

A kubai történetírásról viszonylag keveset tudunk, annak ellenére, hogy a forradalom óta megnövekedett az érdeklődés a szigetország iránt. Kétségtelen azonban, hogy a Fidel Castro vezette forradalom szellemi gyökereit kutatva – José Martí gondolati örökségének kiemelkedő jelentősége és a huszas évektől jelentkező marxizmus megtermékenyítő hatása mellett – számba kell vennünk a polgári történetírás és történeti publicisztika progresszív képviselőinek, irányzatainak eredményeit is, elsősorban a nemzeti tudat fejlesztésére és az antiimperialista gondolat kibontakoztatására irányuló tevékenységüket. *Ramiro Guerra y Sánchez*, aki *Emilio Roig de Leuchsenringgel* és *Fernando Ortíz*sal a modern, tudományos igényű történetírás megteremtői közé tartozik Kubában, lényegében – életútjának vargabetűi ellenére is – ezekhez a történészekhez sorolható.

A „köztársasági korszak” e kiemelkedő történésze 1880 január 31-én született Batabano kikötőváros (Havanna provincia) közelében egy tanyán. Sokgyermekes parasztcsalád fia volt, s élete végéig megőrizte a föld iránti szeretetet és az agrár-problémák iránti érdeklődést. Gyermek- és ifjúkorának, amelyet később önéletrajzi műveiben – *Mudos testigos* (1948) és *Por las veredas del pasado* (1957) – elevenítette fel, két meghatározó élménye volt.

Az egyik a spanyolelleses konspiráció és a függetlenségi háború (1895–1898) zavaros éveinek élménye, családjának számos tagja részt vett a háborúban a patrioták oldalán. A másik, kevésbé lelkesítő élménye szüleinek gyors elszegényedése volt.

Az 1890-es évek elején apja kénytelen volt megválni a szerény jómódot biztosító fincától, és önállóságát feladva az egyik közeli cukorgyár ültetvényén lett bérlő (colono).

Ramiro Guerra – a család nehéz anyagi körülményei és a háborús idők miatt – csak nagy erőfeszítések és áldozatok árán tanulhatott. Középiskolai tanulmányait az érettségi vizsga előtt szakította meg a függetlenségi háború, s csak a spanyol uralom bukása után, 1898-ban tudta befejezni azokat. A sziget első amerikai megszállása – paradox módon – hozzájárult

Guerra képességeinek kibontakozásához. A megszálló erők kísérletet tettek Kuba gyors amerikanizálására, s az annexionista törekvések nemcsak gazdasági és politikai téren nyilvánultak meg, hanem kiterjedtek a közegészségügyre és az oktatásra is. Amerikai pedagógusok egy csoportja Alexis Frye vezetésével újjászervezte a szigeten az elemi iskolai oktatást, jelentős mértékben kiterjesztette azt, és gyors ütemben tanítókat képezett ki. E folyamat keretében kapott Guerra rövid ideig tartó tanítói képzést, majd ezt követően egy falusi iskolában dolgozott. 1900 nyarán tehetsége és szorgalma révén bekerült abba a csoportba, amely néhány hónapig a Harvard egyetemen kapott továbbképzést.

Kubába visszatérve pályája gyorsan ívelt fölfelé. Előbb Pinar del Rio tartomány iskoláinak felügyelője lett, majd kinevezték az ország összes elemi iskolái főfelügyelőjének (superintendente general). Ezidőtájt már tanított a Havannai Tanítóképzőben, amelynek később egy ideig igazgatója is volt.

Bár pedagógiából doktorált, s jónéhány pedagógiai tárgyú művet is írt (ilyen pl. az 1915-ben megjelent „*José A. Saco y la educación nacional*” – José A. Saco és a nemzeti oktatás –), érdeklődése fokozatosan a história felé fordult. Gyűjteni kezdte a Kuba történetével kapcsolatos anyagokat, dokumentumokat, s tanulmányozta a kor angol és amerikai történészeinek munkáit. 1920-ban kinevezték a havannai egyetem professzorává, az akkor alapított Kuba Története Tanszék vezetője lett.

Ramiro Guerray Sánchez munkássága – mind kortársainak, mind pedig a mai marxista historiográfusoknak a véleménye szerint – a történeti szemlélet és a kutatási módszerek megújítását eredményezte a kubai történetírásban, új léghőrt teremtett. Ennek megértéséhez néhány szóval vázolnunk kell a kubai történetírás állapotát századunk elején.

A kubaiak által írt krónikák, Kuba-történetek születése az ún. kreol-tudat kialakulásával, a spanyoloktól való elkülönülés első fázisával esik egybe, s a 18. század közepétől datálható. A gyarmati korban született krónikák, történeti munkák, s más historizáló, ideológiai-politikai célzatú művek közül a legkiválóbbak ennek a kreol-tudatnak az ébrentartását, elmélyítését, majd később a függetlenség gondolatát szolgálták. Így még akkor is jelentőssek, ha a történészi művészség, a módszer tekintetében kívánni valókat hagytak maguk után. A 19. században elsősorban José Antonio Saco, Jacobo de la Pezuela és Aurelio Mitjans munkái érdemelnek figyelmet. Természetesen nem feledkezhetünk meg José Martí saját korán messze túlmutató publicisztikai munkásságáról sem. A függetlenségi (illetve: spanyol-amerikai) há-

ború befejeződése után, az első amerikai megszállás éveiben *Vidal Morales y Morales* (1848–1904) írásai – pl. az „Iniciadores y primeros mártires de la revolución cubana (1901) vállalkoztak a nemzeti tudat egészségesebbé tételére, az USA előtti hajbókolással való szembeszállásra. Ő írta az első elemi iskolai történelemkönyvet is (*Historia de Cuba*).

Egészében azonban a történetírás színvonala, s az ország történeti tudata is visszaesett a köztársaság kikiáltása után az előző évtizedek progresszív patriotizmusához viszonyítva.

A tömegesen megjelenő háborús krónikák, visszaemlékezések többsége öngazoló, apologetikus jellegű volt, kisebb részük pedig kimerült a fél-függetlenség miatti keserű kritikában.

Az újabb iskolai tankönyvek Vidal Morales y Morales szövegeit ismételtették, azonban – a publicisztikai írások többségéhez hasonlóan – már nem mulasztottak el köszönetet mondani az Egyesült Államoknak Kuba felszabadításáért.

Az 1910-ben alapított Történeti Akadémia (*Academia Nacional de la Historia de Cuba*) és a – hosszú ideig rendezetlen állapotban levő – Nemzeti Levéltár érdekes dokumentumkötetek kiadásához kezdett, ezekben azonban az alapvetően USA-barát burzsoázia szemléletét érvényesítette. A legnagyobb gond az volt, hogy a történészek képzésével, a tudományos módszerek alkalmazásával senki sem törődött. Így a történetírói kísérletek a huszas évek elejéig lényegében a műkedvelés szintjén maradtak.

Ramiro Guerra y Sánchez – mint láttuk ő maga is autodidakta módon vált történésszé – koncepcionális jelentőségű újítása a pozitivizmus szemléletének és módszereinek alkalmazása volt, a korábbi, lényegében narratív, csak a politikai jelenségekre koncentráló történetírással szemben. Guerra az első kubai történész, aki műveiben igyekszik feltárni a politikai és társadalmi jelenségek gazdasági hátterét, gyökereit. Ez a törekvés már első műveiben is jelentkezett – pl. ilyen az 1917-ben megjelent *Nociones de historia de Cuba* (Kuba történetének alapfogalmai), az 1921–1925 között írt egyetemi jegyzetek és néhány, az alsóbbfokú oktatás számára készített anyag –, a maga teljességében azonban a huszas évek elején írt *Historia de Cuba (1492–1607)* – Kuba története, 1492–1607 – c. kétkötetes munkájában figyelhető meg először.

Eredeti szándéka szerint ebben a műben Ramiro Guerra a kubai nemzet kialakulását a Kolombusz előtti időktől egészen a köztársaság kikiáltásáig (1902) akarta felvázolni. A jelentős forrásanyagot, nagy jegyzetapparátust felvonultató munka azonban végül csak 1607-ig jutott el az anyag feldolgozásában.

A Historia de Cuba-ban világosan kirajzolódik Guerra történetiszemlélete, s a szerző maga is számos helyen magyarázza felfogásának lényegét.

Ramiro Guerra abból indul ki, hogy a történelem objektív jellegű, s a történelmi folyamatban létezik fejlődés, amely meghatározott törvényszerűségeknek van alávetve, s nem a véletlennek.

A történetírás célja, hogy tudományosan feltárja és leírja egy-egy nemzeti közösség kialakulását és fejlődését, megvilágítva azoknak a tényezőknek a természetét és sajátosságait is, amelyek ezt a folyamatot determinálják vagy befolyásolják.

Véleménye szerint minden emberi közösség három meghatározó tényezőnek van alávetve: a földrajzi környezetnek, az ún. társadalmi környezetnek és az emberi pszichikumnak. Felfogása szerint az ember nem passzív elszenvedője a természeti környezet hatásainak, az emberi lény szembeáll a természeti erőkkel abból a célból, hogy módosítsa azokat és felhasználja saját boldogulása érdekében.

A történelem lényege éppen az ember harca a természeti elemekkel. A különböző fajokat – faj alatt Guerra nem etnikai csoportokat, hanem pszichológiai-fiziológiai csoportokat ért – a „Természet” évszázadok során átalakítja, így adva új meg új irányt az egyéni és a társadalmi fejlődésnek.

A Természet mellett a másik fő befolyásoló tényező a társadalmi környezet. Minden társadalmi csoporton belül létezik az érdekek állandó konfliktusa. S míg egyik oldalról a Természet elleni küzdelem arra kényszeríti az egyéneket, hogy együttműködjenek, másik oldalról – magán a társadalmi csoporton belül – az emberi természet lényegéből fakadó egoizmus arra készlet minden individuumot, hogy a rendelkezésre álló javak minél nagyobb részét igyekezzen megszerezni a maga számára.

Ennek a két tendenciának az örök konfliktusából születnek – Guerra véleménye szerint – a társadalmi és politikai intézkedések, amelyek biztosítják az anarchia elleni védelmet, s így a csoport fennmaradását. Abban a mértékben, ahogy a társadalmak morálisan és intellektuálisan fejlődnek, a társadalmi intézmények jellege is mind igazságosabbá és egyenlőbbé válik, mert végsősoron azoknak a megoldásoknak a dominanciája érvényesül, amelyek a kollektív érdekeknek kedveznek. Ezt mozdítják elő a társadalomra ható „pszichikus tényezők” is, amelyek közül Guerra elsősorban a tudományt, művészeteket és az ideológiát tartja a fejlődés emeltyűinek.

Ez a pozitivisták koncepciója, amely Ramiro Guerra egész munkásságának alapvonását adja, a Historia de Cuba esetében a demográfiai, földrajzi, s bizonyos fókig a gazdasági tényezőknek az elemzésében hozott új eredményeket.

A huszas évek közepén Ramiro Guerra figyelme az Antillák szigetvilágának gyarmatosítása, illetve gazdasága felé fordult. Angol történészek Barbadosról írt munkáiból kapott ösztönzést a latifundium és a monokultúra összefüggéseinek tanulmányozására. Ebből a vizsgálódásból született mindmáig legnagyobb jelentőségű, megjelenése idején forradalmi újdonság számba menő műve az *Azúcar y población en las Antillas* – Cukor és népesség az Antillákon – (1927).

Az *Azúcar y población*... nem történeti munka a szó szoros értelmében, maga Guerra is elsősorban publicisztikának tartotta. Eredetileg 1927 májusa és augusztusa között jelent meg Guerra 21 cikke a konzervatív nagybirtok és nagytőke szócsövének, a *Diario de la Marina* c. újságnak a hasábjain, mindig az első oldalon. Még ebben az évben napvilágot látott könyv alakban is, a szerző költségén. 1959-ig további két kiadást ért meg, s a forradalom óta is kiadták már kétszer (1961, 1971).

Az *Azúcar y población en las Antillas* polemikus mű, a múlt nagy kérdéseit szembeesíti az 1920-as évek Kubájának sorsproblémáival. Kritikus időben jelent meg. A huszas évek második felére befejeződött a cukormonokultúra kialakulási folyamata, felépültek az utolsó nagy cukorgyárak (ma is ezek működnek), kialakult a latifundium, befejezett tényné vált az amerikai monopóliumok kubai terjeszkedése és a szigetország gazdasági-politikai alárendelődése az USA érdekeinek. Az ország túl volt a legnagyobb természet hozó zafrán (= cukornádaratás), s az első világháború éveinek konjunkturális periódusa után mindinkább érezhetővé vált a cukorgazdaság válságának kibontakozása. Erősödött a politikai reakció is. Gerardo Machado elnök, az USA érdekeinek hű kiszolgálója éppen ebben az évben erőszakolta ki – a közvélemény tiltakozása ellenére elnöki megbízatásának alkotmányellenes meghosszabbítását (Prorróga de Poderes).

Az *Azúcar y población*... sikerének, fogadtatásának nemcsak a feszült politikai légkör kedvezett, hanem az is, hogy ezidőtájt már a havannai egyetemen tanult a társadalmi problémák iránt rendkívül fogékony ún. „harmincas nemzedék”, az a forradalmi generáció, amely éppen ettől az évtől kezdve lépett fel mind erőteljesebben Machado zsarnoki diktatúrája ellen.

A diákok és a baloldali értelmiség úgy érezték, Ramiro Guerra könyve az ő problémáikra keres választ.

A 21 fejezetből álló könyvben – a fejezetek az eredeti cikkek sorrendjét követik – Ramiro Guerra y Sánchez elsősorban a latifundiumot veszi célba. Megállapítja, hogy a cukormonokultúra gyors elterjedése Barbadoson és az Antillák más szigetein az angol (ill. francia) piaci igényekből

táplálkozott, a rabszolgák számának növekedésével járt együtt, s az ültetvényes gazdaság rövid fénykora után – még a 17.–18. században – mindentűt gyors hanyatlást eredményezett.

Kubában, bár ötven évvel hamarabb kezdtek cukrot termelni mint Barbadoson, a piac hiánya, a rabszolgabehozatal tilalma, s a spanyol korona más korlátozó rendelkezései miatt a cukorgazdaság térhódítása lassúbb volt, mint pl. az angol Antillákon.

A termelés a 18. század végétől kezdett növekedni. Guerra a következő tényezőket veszi figyelembe a gyorsulás serkentőjeként: Havanna elfoglalását az angolok által 1762-ben, aminek fő következményét a gőzgép megjelenésében látja. A flotta-rendszer megszüntetését, s a kereskedelmi korlátozások részleges feloldását III. Károly uralkodása idején; az Egyesült Államok függetlenné válását (1776), ami Kuba számára egy hatalmas piac ígérését hordozta. S végül mint döntő tényezőt említi a Haiti-i forradalmat, a francia Antillák virágzó kávé- és cukornád ültetvényeinek pusztulását.

E változásoktól ösztönzést kapott a kubai cukorgazdaság, s a 19. század elejétől gyors ütemben váltak a lángok martalékává a felégetett kubai erdők, hogy helyet adjanak a kávénak, a dohánynak, s mindenek előtt a cukornádnak.

A gazdaság átalakulása demográfiai változásokkal járt együtt.

A rabszolgabehozatal felgyorsult, három évtized alatt a – szabad és rabszolga – színes lakosság meghatszorozódott, miközben a fehérek aránya 44 %-ra csökkent.

A cukor térhódítását (ami különösen 1840–1860 közt volt nagyarányú) a 18. századtól 1860-ig megbízhatóan jelzi az ingeniók (= cukornádfeldolgozó) számának növekedése. 1860-ban mintegy 2000 feldolgozó üzem működött. Ez a terjeszkedés azonban még nem járt együtt a latifundium kialakulásával, a termelés alapvető tényezője a közép- és kisbirtok volt. Ramiro Guerra ezt különösen fontosnak tartja, mert véleménye szerint a kubai nemzet formálódásában döntő tényező volt ez a tulajdonosi réteg, amelynek birtokai 45 és 222 caballeria között váltakoztak.

A latifundium kialakulásának korszaka a 19. század közepétől a 20. század elejéig datálható. Első eleme a gépesítés, amely létrehozta a feldolgozó üzem új típusát, a central-t. A nagy gyárak tőkeerős tulajdonosai egyre több földet szereztek meg, s fokozatosan a central függőségébe vonták a kistermelőket, akik kénytelenek voltak feladni saját üzemüket. Így megjelent a termelő új típusa is, az egyik póluson – a század végére – a részvénytársaság, a másikon a függő bérlő.

A koncentrációs folyamatot előmozdította, hogy a függetlenségért vívott két háború sok kis- és középbirtokost tönkretett.

A gyárak, centralok erejét növelte a vasútépítés kibontakozása is. A tőkeerős vállalkozók és társaságok magánvasútakat hoztak létre. Guerra véleménye szerint ez gátat vetett a közhasznú vasútak fejlesztésének, amelyek bizonyos fokú függetlenséghez segítették az önálló kistermelőket.

A függetlenségi háború után az amerikai megszállás jelentette a végső lökést a monokultúrán alapuló latifundiumrendszer kialakulásában. Szabadá vált az út a külföldi tőke beáramlása előtt, s az ország termőterületeinek jelentős része a Kubát ideális terepnek tekintő USA-cégek birtokába került.

A könyv XIV. fejezetében Ramiro Guerra tíz tézisben foglalja össze a cukorlatifundiumok kialakulása által előidézett gazdasági és társadalmi változásokat. A már említetteken (a független kistermelő bérlővé változtatása stb.) kívül legfontosabb megállapításai a következők: A monopólium felgyorsította a városiasodást, létrehozta az agrárproletariátust. A munkaerő-import (braceros) révén leértékelt a kubai munkást, s csökkentette a vásárlóerőt. A külföldi piacokhoz való kötődés elsorvasztotta Kuba kereskedelmét és iparát, évről-évre erősítve Kuba alávetettségét.

A könyv ötödik részében Ramiro Guerra határozottan kifejti: a latifundizmus túltermeléshez, gazdasági és politikai függőséghez, Barbados mintájára Kuba fokozatos elszegényedéséhez vezet. Guerra kidolgoz egy mérsékelt, hangsúlyozottan a törvényesség alapján álló programot is. Ennek fő elemei: 1. a latifundiumok terjeszkedésének meggátálása törvényekkel, 2. a munkaerő-import betiltása, 3. a kistermelők megerősítése, földhöz juttatása, illetve a termelés-feldolgozás állami szabályozása.

Az 1933-as forradalom, amely eltávolította Machadót, gazdasági programjában Ramiro Guerra javaslatait visszhangozta. 1940-ben pedig az új alkotmány lényegében ezeket az elképzeléseket fogalmazta törvénnyé. Guerra idealizmusát bizonyítja, hogy ekkor úgy vélte – legalábbis ezt bizonyítja az *Azúcar y población* harmadik kiadásának előszava –, hogy a törvények révén sikerült gátat vetni a latifundizmusnak, s Kuba elindult a valódi függetlenség útján. Ennek ellenére kétségtelen, hogy 1927-ben a mű antilatifundista és antiimperialista mondanivalója forradalmi impulzusokat adott a közz gondolkodásnak.

Paradox módon mindez Ramiro Guerra politikai jobbrafordulásával párosult. Az *Azúcar y población* megjelenése után Guerra a gazdasági ügyek fő szakértői közé számított (már korábban is voltak kapcsolatai a nagytőkével, 1924-ben az ültetvényesek érdekképviseleti szervezetének felkérésére

tanulmányt írt a kubai cukoripar negyedszázados fejlődéséről), s magas tisztséget vállalt Machado adminisztrációjában, az elnök közvetlen munkatársa lett.

A Machadóval való politikai azonosulás miatt az 1933-as forradalom kitérőesekor Guerra emigrációba kényszerült, s csak a harmincas évek végén tért vissza Kubába. Az USA-ban töltött emigrációs évek alatt írta meg másik objektív antiimperialista hangvételű munkáját az Egyesült Államok területi terjeszkedéséről: *La expansión territorial de los Estados Unidos a expensas de España y de los países hispanoamericanos (1935)*.

A negyvenes évektől kezdve felerősödtek Ramiro Guerra politikai nézeteiben és tudományos – elsősorban közgazdasági – tevékenységében a konzervatív vonások. Mint a nagy birtok érdekképviselői szervezetének, az Asociación Nacional de los Hacendados-nak a tisztségviselője írt néhány apologetikus célzatú munkát, amelyekben nemcsak szükségszerűnek, de bizonyos fokig jogosnak is tartja a monokultúra kialakulását és létezését. Ilyen pl. a *La industria azucarera en Cuba (1940)* – A cukoripar Kubában – és a *Filosofía de la producción cubana, agrícola e industrial (1944)* – A kubai mezőgazdasági és ipari termelés filozófiája – c. írása.

Történeti műveinek és nevelői tevékenységének eredményeképp a negyvenes években már körvonalazódott egy ún. Guerra-iskola, amelyet elsősorban a gazdaságtörténeti érdeklődés jellemezett. A mai marxista történészek közül ennek az iskolának a tagjaként kezdte működését pl. Julio Le Riverend és José Luciano Franco.

A negyvenes években azonban már más, Guerránál elsősorban politikai szempontból haladóbb irányzatok is léteztek a kubai történetírásban. Itt *Emilio Roig de Leuchsenring* nevét kell megemlítenünk, aki mint „Havanna Város Történésze” antiklerikalizmusával és a függetlenségi küzdelmek szellemi hagyatékának gondos feltárásával hívta fel magára a figyelmet. 1941-ben ő hozta létre a Havannai Történeti Múzeumot is. Legismertebb műve „A Platt-cikkely története (*Historia de la Enmienda Platt*, 1935).

A polgári történetírás mellett azonban a negyvenes években megjelent egy erőteljes marxista irányzat is, amelynek fő képviselői Carlos Rafael Rodríguez és Sergio Aguirre voltak. A marxisták bírálták a pozitivistá történet-szemléletet, s Kuba történetének osztályszemléletén alapuló felülvizsgálatát sürgették.

A Guerra-iskola legmonumentálisabb vállalkozására 1952-ben, a köz-társaság kikiáltásának ötvenedik évfordulóján került sor. Ramior Guerra, José M. Pérez Cabrera, Juan J. Remos és Emeterio Santovenia szerkesztésé-

ben tíz kötetben kiadták A Kubai Nemzet Történetét (*Historia de la Nación Cubana*). Az adatgazdag, sok szerzőt felvonultató, de általános vélemény szerint igen egyenlőtlen színvonalú munka legkiemelkedőbb fejezetei közé tartoznak a Julio Le Riverend által írt gazdaságtörténeti részek, amelyek később önállóan is napvilágot láttak (*Historia Económica de Cuba*, 1971).

Ramiro Guerra y Sánchez utolsó jelentős vállalkozása a *Guerra de los 10 años* (A tíz éves háború). A két kötetes, több mint 800 oldalas munka, amely az 1868–1878 közötti első függetlenségi háború történetét dolgozza fel, 1950–1952-ben jelent meg. A mű felvonultatja Ramiro Guerra történetírói munkásságának minden pozitív elemét, nyomokban még az anti-imperialista gondolat is fellelhető benne.

Korábbi könyveihez képest előrelépés, hogy differenciáltabb képet rajzol a függetlenségi mozgalomban résztvevő társadalmi csoportokról. Az 1938-ban megjelent *Manual de historia de Cuba* (Kuba Történetének Kézikönyve) gondolatmenetét követve a *Guerra de los 10 años* részletesebben taglalja a rabszolgaság fenntartása körüli ellentéteket. Kimutatja, hogy a rabszolgamunkát alkalmazó hacendadók jelentős része igényelte egy erős hatalom védelmét, s ezért reformista politikát követett, nem kötelezte el magát a függetlenség ügye mellett. Ramiro Guerra véleménye szerint 1868-ban a kubai társadalom fő jellemzője a faji, gazdasági, politikai és társadalmi státuszban megnyilvánuló heterogenitás volt. A mű legérdekesebb fejezetei kétségtelenül azok, amelyek ezt a megosztottságot a regionális ellentétek (Oriente, Camagüey, La Habana provinciák eltérései) elemzésével bizonyítják. Ez a könyv a tíz éves háború történetének máig legrészletesebb feldolgozása, nem véletlen, hogy 1959 óta is többször kiadták.

Az ötvenes években Ramiro Guerra y Sánchez fokozatosan visszavonult a közélettől és a tudományos munkától. Még módjában volt figyelemmel kísérni, hogy a forradalom győzelme után munkásságának fő eredményei hogyan váltak valóban az egész nép közkincsévé. Műve akkor is korszakos jelentőségű lenne, ha csak az Azúcar y población en las Antillas-t írta volna meg. Kétségtelen azonban, hogy a kubai nemzet kialakulásának kutatásával, a gazdasági tényező fontosságának felismerésével, s a tudományos módszerek alkalmazásával és terjesztésével Ramiro Guerra – szemléletének polgári korlátai ellenére is – ennél jóval többet adott a kubai történetírásnak.

Legjobb gondolatai továbbfejlesztve hatnak a mai marxista történetészgeneráció kutatásaiban is.

IRODALOM

- José A. Portuando*: *Hacia una nueva historia de Cuba (Crítica de la época)*
Las Villas, 1975 27–47. 1.
- Gloria García*: *Las ideas históricas de Ramiro Guerra (Guerra de los 10 años*
1. k., Havana, 1972 XV–XXXIII. 1.
- Carlos R. Rodríguez*: *El marxismo y la historia de Cuba* Havana, 1944
- Angel Augier*: *La literatura (Facetas de la vida de Cuba Republicana)* Havana,
1952)

Ramiro Guerra y Sánchez fontosabb művei:

- José A. Saco y la educación nacional, Havana, 1915
- Nociones de historia de Cuba, Havana, 1917
- Un cuarto de siglo de evolución cubana, Havana, 1924
- Historia de Cuba (1492–1607) I–II. k., 1921, 1925
- Azúcar y población en las Antillas, Havana, 1927 (első kiadás)
- La expansión territorial de los Estados Unidos a expensas de España y de
los países hispanoamericanos, 1935
- Manual de historia de Cuba, 1938
- La industria azucarera en Cuba, Havana, 1940
- Filosofía de la producción cubana, agrícola e industrial Havana, 1944
- Mudos testigos, Havana, 1948
- Historia de la Nación Cubana, 1–10. k. Havana, 1952
- Por las veredas del pasado, Havana, 1957
- Guerra de los 10 años 1–11. k., Havana, 1950, 1952

Kukovecz György